

Izdavač

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje

Beograd 2017

Za izdavača

Dr Goran Bašić

Urednik

Dr Zoran Lutovac

Recenzenti

Prof. emeritus Vukašin Pavlović

Prof. dr Zoran Stojilković, Fakultet političkih nauka u Beogradu

Dr Zoran Pavlović, Filozofski fakultet u Beogradu

Istraživanje javnog mnjenja i izdanje ove publikacije finansijski je pomogao Fond za otvoreno društvo.

Tekstovi u ovoj knjizi rezultat su rada na projektu „Društvene transformacije u procesu evropskih integracija: multidisciplinarni pristup“ (br. 47010) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

GRAĐANI SRBIJE I POPULIZAM

Javno mnjenje Srbije 2017

Urednik

ZORAN LUTOVAC

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje

BEOGRAD, 2017

SADRŽAJ

REČ UREDNIKA	9
UZORAK	11

Zoran Lutovac

ODNOS GRAĐANA PREMA POLITIČKOJ ELITI

I REPREZENTATIVNOJ DEMOKRATIJI	13
Populizam – Pojam i definicija	13
Narod – (Samo)razumevanje naroda	14
Građani, elite i demokratija	16
1. Odnos građana prema političkoj eliti	17
1.1. Korupcija i politička elita	18
1.2. Mediji i politička elita	19
1.3. Percepcija politike i političara	20
1.4. Narod, vođa, stručnjaci i političari	22
2. Odnos građana prema demokratiji i institucijama	24
2.1. Odnos prema demokratiji	25
2.2. Kriza poverenja u institucije demokratije	29
2.2.1. Poverenje u državne institucije	29
2.2.2. Poverenje u obrazovne institucije	32
2.2.3. Poverenje u medije, NVO i udruženja	33
3. Poverenje u Srpsku pravoslavnu crkvu	35
Završna razmatranja	35

Zoran Lutovac i Goran Bašić

LJUDSKA PRAVA I „OPASNI DRUGI“ U PERCEPCIJI GRAĐANA	41
Ljudska prava	41
Stavovi građana o poštovanju ljudskih prava	43

Stavovi građana o nekim društvenim vrednostima	45
1. Opstanak nacije kao glavni cilj pojedinca	45
2. Uticaj verskih zajednica na politički život	45
3. Položaj žene u društvu	46
3.1. Porodica <i>versus</i> karijera	46
3.2. Stavovi o abortusu	47
4. Prava homoseksualaca	48
5. Sloboda i materijalne vrednosti	49
Odnos građana prema „opasnim drugima“	51
1. Unutrašnji „opasni drugi“	51
2. Spoljni „opasni drugi“	54
2.1. Imigranti	55
2.2. Pripadnici susednih naroda	57
2.3. EU, države, međunarodne organizacije i institucije kao „opasni drugi“	59
Završno razmatranje	63

Irena Ristić i Željka Buturović

PERCEPCIJA POLITIČKE SITUACIJE I SKLONOST

POPULIZMU KOD GRAĐANA SRBIJE.	67
Uvod.	67
Mere	69
Percepcije stanja i kretanja u društvu	71
1. Ocena opšteg stanja i kretanja u Srbiji	71
2. Rezultati vlade	72
2.1. Stanje u ekonomiji	73
2.2. Delovanje vlade protiv nejednakosti	74
2.3. Percepcije o Aleksandru Vučiću	75
3. Doživljaj stanja u društvu i populističke tendencije	76
4. Prioriteti građana Srbije	78
5. Odnos pripadnosti i prioriteta	88
Zaključak	92

Bojan Todosijević

POPULISTIČKI STAVOVI, IZBORNA IZLAZNOST

I IZBORNO OPREDELJIVANJE	95
Uvod	95
1. Partijska identifikacija	96
2. Učešće na izborima 2017. godine	102
3. Izorno opredeljivanje na izborima 2017. godine	103
4. Mišljenje o šansama kandidata za ulazak u drugi krug	104
5. Učešće na izborima 2012. godine	106
6. Simpatije prema političkim partijama i liderima	108
6.1. Simpatije prema političkim partijama	109
6.2. Simpatije prema političkim liderima	111
7. Politička efikasnost	114
8. Populistička ideologija i izorno opredeljivanje	116
8.1. Varijable populističke ideologije	117
8.2. Populistički stavovi građana i politička opredeljenja	120
Diskusija i zaključak	126

Jovanka Matić

POPULIZAM I MEDIJSKA PUBLIKA	131
1. Političko interesovanje i političko razumevanje	132
1.1. Zainteresovanost za politiku	132
1.2. Pažnja u praćenju političkih dešavanja preko medija	134
1.3. Razumevanje političkih problema	135
1.4. Dominacija tihe, nezainteresovane i pasivne većine	137
2. Korišćenje medija i odnos prema medijima	137
2.1. Korišćenje medija	138
2.2. Poverenje u medije	140
2.3. Zavisnost slobode medija od političara	143
2.4. Nefunkcionalnost kontrolisanih medija	146
3. Populistički stavovi u posebnim medijskim publikama	146
4. Odnos prema novinarima kao „opasnim drugima“	148
Zaključak: Mediji i javno dobro	150

REČ UREDNIKA

Populističke partije i lideri postaju sve brojniji i uticajniji širom sveta, u državama s različitim kulturama, političkim institucijama i tradicijom. Mnogi istraživači i analitičari političkih procesa ovaj trend vide kao novi izazov demokratiji, i kao jedan pokazatelj sve većeg procepa između građana i njihovih izabranih predstavnika.

Istraživanje populizma posebnu težinu ima u zemljama poput Srbije u kojima postoje manjkavosti u sferi vladavine prava i nezavisnosti medija, u kojima je korupcija rasprostranjena, a društvena nejednakost izražena. Ovakvi uslovi ugrožavaju konsolidovanje i razvoj demokratije, kao i u mnogim drugim zemljama regiona. Međutim, i u Srbiji i u regionu nedostaju empirijska svedočanstva o raširenosti populističkih stavova u javnosti, kao i o njegovom uticaju na populističko ponašanje. Istraživanje koje je sprovedeno juna–jula 2017. godine uz podršku Fonda za otvoreno društvo, prvo je sistematsko empirijsko istraživanje posvećeno raširenosti populističkih stavova među građanima.

Cilj istraživanja je bio da se utvrdi u kojoj meri su populistički stavovi rašireni među građanima Srbije i koliko stavovi građana predstavljaju osnov za postojanje i razvijanje populizma. Rezultati istraživanja će biti otvoreni za pristup naučnim istraživačima iz zemlje i inostranstva, a biće korisni i za sve one koji su zainteresovani za fenomen populizma, za uzroke njegove pojave i posledice koje proizvodi, ali isto tako i za one koji su zainteresovani generalno za političke stavove i ponašanje građana, te za konsolidovanje demokratije i demokratskih institucija. Važna ciljna grupa su i predstavnici medija, organizacije civilnog društva, te svi oni zainteresovani za promociju i poboljšanje kvaliteta demokratije u Srbiji.

Fokus istraživanja je usmeren na populističku (slabo utemeljenu) ideologiju: njenu strukturu i rasprostranjenost u različitim segmentima društva Srbije, kao i na povezanost te ideologije s političkim ponašanjem, prvenstveno izborom participacijom i glasačkim opredeljivanjem. Posebna grupa ajtema (*Item*) je posvećena osnovnim indikatorima demokratske političke kulture. Ispitali smo na koji način javnost razume osnovne demokratske norme i principe, u kojoj meri daju podršku nedemokratskim formama vladavine, te kako su političko otuđenje i interna i eksterna politička efikasnost povezani s populističkom ideologijom.

Istraživanje je zamišljeno i kao osnova za postizbornu studiju. Znatna pažnja je posvećena partijskim preferencijama ispitanika, izbornoj participaciji, evaluaciji političkih lidera i partija. U upitnik je uključen i standardni blok socio-demografskih varijabli, koje omogućavaju detaljno istraživanje uloge društvenih rascepa u formiranju političkih podela u Srbiji. Gledano u celini, svrha ovog istraživanja je obuhvatna analiza javnog mnjenja, političkih stavova i ponašanja građana, s posebnim fokusom na populizam.

dr Zoran Lutovac